

LIVIA ARDELEAN,¹ ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: schimbarea lumii, Primul Război Mondial, reforma agrară, bolșevism.

Începutul schimbării lumii vechi: Modernitate sau involuția vieții comunitare?

Rezumat

După Primul Război Mondial și disoluția Imperiului austro-ungar, Maramureșul a fost teritoriul românesc care a pierdut cea mai mare parte a sa în urma tratatelor de pace ce au urmat războiului. Astfel aproape 2/3 din teritoriul său, situat în dreapta Tisei, aleasă ca linie de demarcație în 1916, odată cu intrarea României în război, a fost pierdut în favoarea Cehoslovaciei. Pierderea teritoriului nu s-a făcut ușor, diplomația românească, dar mai ales maramureșenii, reprezentați în mod magistral de Găvrilă Iuga, luptând până în ultima clipă să păstreze cât mai mult din Maramureșul istoric, propunând o serie de granițe mai îndepărtate. După război, problemele politice legate de această cedare, împreună cu evoluția socială, au dus la mari schimbări de mentalitate. În special bărbații tineri, săraci, participanți la Primul Război Mondial au fost infestați de ideologia bolșevică, comunistă, care a putut fi ținută totuși în frâu până după cel de-al Doilea Război Mondial, când la presiunea Kremlinului, aceasta a fost impusă pentru câteva decenii, definitivând schimbarea de mentalitate în lumea satului românesc ce funcționa de secole în ritmul lui, în jurul proprietății individuale și a intelectualității locale, reprezentată de învățători și preoți.

¹ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Cluj – Napoca.

Keywords: world change, First World War, agrarian reform, Bolshevism.

The Beginning of the Changing of the Old World: Modernity or the Involution of Community Life?

Summary

After the First World War and the dissolution of the Austro-Hungarian Empire, Maramureș was the Romanian territory that lost most of it as a result of the peace negotiations that followed the war. Thus, almost 2/3 of its territory, located on the right bank of the Tisza River, chosen as a demarcation line in 1916, with Romania's entry into the war, was lost in favor of Czechoslovakia. The loss of the territory was not easy, the Romanian diplomacy, but especially the people of Maramureș, masterfully represented by Găvrilă Iuga, fighting until the last moment to keep as much of the historical Maramureș as possible, proposing a series of more distant borders. After the war, the political problems related to this surrender, together with the social evolution, led to great changes of mentality. Especially the poor young men participating in the First World War were infested with the Bolshevik, communist ideology, which could still be kept in check until after the Second World War, when under pressure from the Kremlin, it was imposed for several decades, finalizing the change of mentality in the world of the Romanian village that functioned for centuries in its rhythm, around the individual property and the local intellectuality, represented by teachers and priests.

Începutul schimbării lumii vechi: Modernitate sau involuția vieții comunitare?

După încheierea Primului Război Mondial și disoluția Imperiului Austro-Ungar, Maramureșul a fost teritoriul românesc care a pierdut cea mai mare parte a sa în urma tratatelor de pace ce au urmat războiului. Astfel aproape 2/3 din teritoriul său, situat în dreapta Tisei, aleasă ca linie de demarcație în 1916, odată cu intrarea României în război, a fost pierdut în favoarea Cehoslovaciei². Pierderea teritoriului nu a fost acceptată ușor, diplomația românească, dar mai ales maramureșenii, reprezentați în mod magistral de Găvrilă Iuga, luptând până în ultima clipă să păstreze cât mai mult din Maramureșul istoric, propunând o serie de granițe mai îndepărtate³. După război, problemele politice legate de această cedare, împreună cu evoluția socială, au dus la mari schimbări de mentalitate. În special bărbații tineri, săraci, participanți la Primul Război Mondial au fost infestați de ideologia bolșevică, comunistă, care a putut fi ținută totuși în frâu până după cel de-al Doilea Război Mondial, când la presiunea Kremlinului, aceasta a fost impusă pentru câteva decenii, definitivând schimbarea de mentalitate în lumea satului românesc ce funcționa de secole în ritmul lui, în jurul proprietății individuale și a intelectualității locale, reprezentată de învățători și preoți.

Poziția populației rutene vizavi de apartenența la o țară sau alta nu a fost una definitivă și tranșantă în anii ce au urmat războiului. Din raportul săptămânal nr. 1478/1919 din 19 septembrie, întocmit de prefectul Vasile Chiroiu⁴, aflăm câteva chestiuni interesante, prima fiind legată de modul de cooptare a rutenilor la reprezentarea politică, la alegerile parlamentare ce urmau a avea loc. Astfel pentru cercurile rutenești, *“care altcum nici nu stau sub deplin imperiu, cu greu voi putea afla candidați doriți. Se opina că în aceste cercuri în niciun caz să nu fie aleși români, ci ruteni, deoarece astfel s-ar asigura că aceștia, candidați și alegători, ar adera la România, folosindu-se de drepturile cetățenești române. Prin impunerea de deputați români se poate trage la îndoială că dorința rutenilor ar fi exprimată și am expune poate că acești deputați români să fie lipsiți de mandate când hotarele noastre ar fi reduse la ținuturile românești”*⁵.

Analizând potențialii candidați, se opinează că singurii intelectuali ruteni care ar putea fi atrași ar fi avocații, deoarece preoții și învățătorii supuși Episcopiei de Ungvár nu sunt atrași de politică, luând atitudine pasivă față de alegeri.

În ceea ce privește situația alimentară, aceasta nu era una bună, se pare că în ultima săptămână s-a îmbunătățit un pic, intrând zeci de vagoane de alimente. Anterior, maramureșenii au fost lăsați să își procure alimentele în mod particular, fiind mereu pe

² Cristina Țineghe, *Dezmembrarea Maramureșului istoric, decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919-1923)*, Editura Centru de Studii pentru Resurse Românești, București, 2009.

³ Cristina Țineghe, *Maramureșul istoric prin oamenii săi*; dr. Găvrilă Iuga: memorii, note, însemnări (1911-1940), Editura Ethnologica, Baia Mare, 2013.

⁴ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 107-109.

⁵ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 107.

drumuri pentru a-și procura pâinea. Aflăm că au fost retrași grănicerii, iar populația s-a bucurat că a scăpat de abuzurile acestora. Se afirmă că scade în schimb disciplina jandarmeriei, acuzată de colaborare cu evreii contrabandiști, de abuzuri și de tâlhării. Era șocant că în Vișeu gradele inferioare care aveau o ideologie bolșevică și-au făcut *soviet*. Din aceste motive se cere schimbarea jandarmilor.

Un eveniment important despre care se raportează este numita acțiune cehoslovacă, mai bine zis ruteană, promovată de un avocat din Hust, actualmente în Ucraina Subcarpatică și protopopul rutean din Urmezeu, actualmente Ruske Pole. Comunelor din Maramureș li se cere să își declare adeziunea pentru Cehoslovacia. Protopopul a reușit să atragă aproape toate comunele rutene printr-o propagandă făcută prin agenți și foi volante. În plus, se recunoaște acțiunea negativă exercitată de grănicerii români, care după așezarea lor pe vechea linie demarcațională i-au declarat pe ruteni drept străini, care aparțin de Cehoslovacia. Se vorbește de mici atacuri locale asupra jandarmilor români la Nemet Mokra, actualmente Nimețka Mokra, Sandorfalva, Hustkoz, actualmente Nankovo, considerând autoritățile noastre drept trecătoare. Autoritatea politică a luat măsurile către granița cu Cehoslovacia, respectiv închiderea acesteia, protejarea ei cu grăniceri români din Regimentul 88, alte măsuri administrative, precum și oprirea agitației prin Biroul de siguranță.

Într-un alt raport, din 10.09.1919, întocmit de prefect, legat de viitoarele alegeri⁶, au fost analizați potențialii candidați. Interesante sunt opiniile vizavi de ținuturile din dreapta Tisei, unde aveau loc ceva pregătiri, mai ales în plasa Seleuș, actualmente Vynohradiv, însă firește până la clarificarea suveranității teritoriale, care până acum nu s-a accentuat nicicând și niciunde, avea mâinile legate. Era recomandat drept candidat dr. Ioan de Apșa, candidat pentru cercul Halmeu, din Ugocea, unde era cunoscut. Se raporta din nou despre situația din dreapta Tisei, numit ținutul rutean, unde se considera ca nouă mai ales insistența preoților ruteni de a primi ajutor de la statul român, fără a-și arăta în schimb dorința de alăturare la acesta. Preoții erau acuzați că îi cultivau și pe cehi, un Hust fiind chiar un mic cuib de propagandiști. Pe de altă parte, refuzul românilor de a le da ajutoare a dus la creșterea numărului nemulțumiților. Dar cel mai mult rău „*l-au făcut nefericiții aceia de grăniceri, așezați de-a curmezișul județului, care au făcut lumea rutenească să creadă că nu se vor ținea de România, tratându-i pe oameni ca pe niște străini ce se țin de cehi*”. Poporul rutean de la sate nu era considerat ca unul care era interesat de politică, ci doar “*de a căpăta de lucru și să fie hrăniți*”. “*Doare că și în privința aceasta s-a putut face prea puțin.*” Este acuzată și lipsa vagoanelor pentru transportul alimentelor, vagoane rechiziționate de armată.

Un alt lucru care era atacat în raport era siguranța publică, care lăsa și ea de dorit. Nu era un serviciu specializat, ci erau folosite armata și jandarmeria, acuzate din nou de abuzuri, de contrabandă etc.

În privința alimentării, se considera că situația era tot primitivă, oamenii fiind lăsați să își procure singuri alimentele.

⁶ Ibidem, f. 110-116.

Un alt aspect analizat era demisia subprefectului Mihalyi, bun funcționar, înlăturat de la conducerea Comisiei de aprovizionare.

Din raportul Companiei de jandarmi Sighet din 30 aprilie 1919⁷, semnat de comandantul companiei de jandarmi, maiorul Sorescu, reies greutățile cu care se confruntau jandarmii nevoiți să însoțească cu armele tinerii recruți, ce refuzau uneori să participe la armată. Incidente au avut loc în Rona de Jos, unde jandarmii veniți să ridice un tânăr au fost atacați de rudele acestuia, apoi în Rona de Sus. Au fost constatate furturi mai mari sau mai mici, unul rămas celebru era cel al unei case de bani din Vișeu de Sus, împreună cu o sumă considerabilă de bani. Cel mai serios pericol sesizat era cel bolșevic, reprezentat mai ales de avocatul Ioan de Kovács și preotul Hotea, ambii din Bârsana, care urmau să fie reținuți la 1 mai 1919. Se aprecia că pretextul era împărțirea pământurilor, și prin aceasta cei doi urmăreau să ajungă în funcții mai înalte. Se aprecia că există încă ascunși foști membri ai gărzilor maghiare, care trebuiau predați, precum și alți indivizi suspecti. Se aprecia că spiritele din județ erau agitate din cauza propagandei pentru împărțirea pământurilor, mai ales împotriva preoților și populației culte. În Sighet, populația era neliniștită din cauza furturilor pricinuite de armata română. Populația era liniștită, doar amplexii, funcționarii, nu doreau să depună jurământul față de statul român. În părțile rutenești dintre munți a luat naștere o mișcare împotriva clasei avute, din cauza lipsei de hrană și din cauza agitației promovate de bolșevicii maghiari. Părțile românești și întreaga vale a Tisei mai aveau puține alimente, în schimb celelalte părți suferă teribil din cauza foametei, mai ales părțile de la nord de Rahău, actualmente Rahiv, în Ucraina Subcarpatică. S-a început munca câmpului în părțile ocupate până la începerea înaintării armatei române, dar în localitățile ocupate de comuniștii maghiari terenurile nu erau lucrate aproape deloc. Recolta nu urma să fie bună, din cauza ploilor pe văi și a ninsorii de pe înălțimi, poamele fiind probabil stricate. Tinerii în mare parte s-au prezentat la chemarea la oaste, însă o parte au fost aduși sub baionetă. Pe partea dreaptă a Tisei au fugit câteva sute de inși înarmați la comuniști. Față de noua administrație românească atât românii cât și evreii erau bucuroși, însă nu se putea aprecia atitudinea lor în părțile nou ocupate ale județului, iar amplexii sigur urmau să refuze depunerea jurământului de credință.

Din raportul prefectului județului întocmit în 28 mai 1919 reiese o mare problemă de siguranță publică ivită la hotar. Prin Körösmező, Frasin, actualmente Iasinia, au apărut din Rusia cel puțin 400-500 prizonieri de război unguri, la graniță, așteptând alți peste 8000 de prizonieri, iar cifrele de prizonieri din Rusia care se vehiculau a se aștepta să revină acasă erau de 30000 oameni. Problemele de aprovizionare și barăcile pentru carantină lipseau însă. Căpitanul vorbea că toți prizonierii care mai sunt în Rusia au fost în armata bolșevică.

În 21 iunie 1919, dintr-o copie a raportului prefectului județului, trimis la Consiliul Dirigent, Resortul Internelor, aflăm că medicul șef a dat dispoziții de formare a unei stații de deparazitare în Sighet, formată din 4 barăci, care va putea fi folosită și ca loc de carantină, iar după luarea măsurilor necesare pentru aprovizionare, va fi folosită ca primă garnizoană

⁷ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 105-106.

pentru soldații repatriați. Se propunea ținerea în carantină a soldaților repatriați pentru o perioadă de 4-6 săptămâni, timp în care urma să se încerce debolșevizarea acestora, prin cursuri ținute de preoți, ofițeri, deputați, care urmau să explice despre doctrina falsă a bolșevismului. După acest timp, soldații reîntorși urmau să fie lăsați la vatră pentru 6-8 săptămâni, iar după trecerea acestui timp, cei ași de luptă urmau a se prezenta la cercurile de recrutare de care aparțineau, urmau a fi instruiți în unități separate. În tot acest interval de timp, soldații reîntorși trebuiau supravegheați, iar în cazuri de nesupunere trebuiau deferiți Curtii Marțiale⁸. În iulie 1919 au fost prinși 21 dezertori din Regimentul 88 Infanterie⁹.

În același timp, militarii raportau Consiliului Dirigent despre participarea unor maramureșeni și moți la lucru în jurul Sebeșului Săsesc în munți, despre care se spunea că au o mentalitate bolșevică, „raporturile dintre ei, clasa muncitoare și domnii preoți și învățători fiind deteriorate, din vina străinilor și în special a evreilor, care îi montau pe acești muncitori pentru a-i putea specula și pentru a semăna neîncrederea în conducătorii dintotdeauna ai românilor, spre a stârni apoi anarhia bolșevică, ruinătoarea satelor”. „Vinovată era și administrația care nu făcea nimic. Sunt date ca exemple discuțiile susnumiților muncitori legate de gâtuirea unui domn și înhămarea unui popă la jug. Se propune înființarea unui serviciu de contrapropagandă, care după modelul celui din Vechiul Regat să cutreiere satele, să țină cuvântări sătenilor despre noua stare de lucruri, perspectivele de viitor ale neamului românesc, interesul acestuia, dând ca exemplu răsturnarea părerilor despre rolul intelectualilor în Unire, odată cu discuțiile ținute de militari¹⁰.

După Unirea cu România, în timpul tratativelor de pace, armata română, prezentă în Maramureș, prin Batalionul 4 etapa Crișan, a fost acuzată de abuzuri. Astfel, în luna februarie a anului 1920, comandantul batalionului, maiorul Heinrich, scria Serviciului de Stat major al Corpului VI de armată din Cluj despre incidentul care a avut loc în 11 februarie, când la ordinul colonelului Bogdan, locțiitorul comandantului de garnizoană din Sighetu Marmației s-a prezentat la Prefectura județului pentru clarificarea plângerilor unor locuitori din Rahău contra soldaților din batalion, care asigurau paza în localitate. Prefectul Vasile Chiroiu este acuzat de ridicarea tonului și acuzarea pe nedrept a soldaților despre rechiziționarea de cai și trăsuri. În fața prefectului și a maiorului au fost ascultați cei care au făcut plângerea, directorul Oficiului silvic, Ivașcu și un comisar de la același oficiu, care la rândul lor au fost acuzați că ar fi livrat cai de muncă, obosiți, nu cai de inspecție odihniți, necesari pentru inspectarea plasei Rahău. În locul acestor cai, soldații au luat 2 cai odihniți de la un anume Steinner, la recomandarea Primăriei din Rahău. Atât Steinner, cât și un alt locuitor s-au plâns prefectului, iar acesta i-a acuzat pe grăniceri, care s-au apărat, aducând ca argument faptul că rechiziția era făcută în contul serviciului public. Mai mult, Heinner

⁸ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 81.

⁹ Ibidem, f. 100.

¹⁰ Ibidem, f. 107-108.

a cerut satisfacție din partea consiliului Dirigent¹¹. Consiliul l-a mustrat pe prefect, cerându-i să-și păstreze calmul pe viitor și să colaboreze bine cu armata¹².

Răspunsul prefectului, din 13 aprilie, a fost unul convingător, argumentând că plângerile locuitorilor de pe valea Tisei, mai ales din Rahău, vorbeau de rechiziții numeroase ale soldaților și epuizarea puștinilor cai rămași după război. Prefectul acuza¹³ o purtare abuzivă a soldaților care foloseau câteodată baioneta sau biciuirea pentru a-și impune dorințele, nerespectând dispozițiile administrative, iar populația și autoritățile civile, neobișnuite cu asemenea acțiuni se plâneau adesea prefectului, care a depus eforturi numeroase pentru calmarea spiritelor agitate și să îi aducă pe soldați pe linia bună *“și să fac să înțeleagă pe cei reclamați că nu astfel se servește cauza românească în mijlocul unei populații străine, pe care avem și ordinul, dar și datoria să ne-o apropiem de noi, în vederea încorporării lor politice”*. Plângerile, inclusiv din partea primpretorului vizau atât soldații acuzați că se plimbau *cu duduia la Frasin*, cât și pe comandantul batalionului, acuzat că folosește caii pentru a se deplasa la vânătoare nepermisă în Bogdan, actualmente Bohdan¹⁴.

Problema aprovizionării cu cereale a rămas una grea și în anul 1920, Comisia de aprovizionare cerând interzicerea transporturilor de cereale de către particulari, pentru a împiedica contrabanda cu cereale, deoarece acestea nu ajungeau în Sighet, ci rămâneau în Cehoslovacia, cu ajutorul funcționarilor din punctul de frontieră Halmeu, cerându-se înlocuirea lor cu funcționari români¹⁵.

Problema contrabandei cu alimente și alte bunuri nu a fost rezolvată, așa cum se poate bănui, odată cu retragerea trupelor române în aprilie 1920, în următorii ani organele de anchetă din Sighet au constatat că, între cele 2 frontiere, opera în mod regulat o firmă de contrabandă bine organizată¹⁶.

O altă problemă era cea legată de modul de organizare al cehilor imediat după primirea acestui vast teritoriu. Încă din septembrie 1920 urma să fie introdusă limba cehă pentru predarea în școli, inclusiv în satele românești din dreapta Tisei, lucru care a produs o mare neliniște, mai ales că urma după vizita ministrului de externe ceh la București¹⁷.

Atitudinea bolșevică, comunistă, internaționalismul, socialismul nu au prins peste tot. În anul 1921, preotul din Crăcești, azi Mara, completând Chestionarul cerut de Episcopia greco-catolică Cluj-Gherla afirma că aici nu s-au manifestat¹⁸. Același preot aprecia că, în Desești, tinerii participanți la Primul Război Mondial erau întrucâtva aplecați spre socialism, preotul propunând prelegeri populare de combatere a socialismului și comunismului. Preotul din Giulești raporta că aici conștiința națională era bună, nu era infectată încă de *soțialism*

¹¹ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f 126-127.

¹² Ibidem, f. 122.

¹³ Ibidem, f.120-121.

¹⁴ Actualmente în Ucraina Subcarpatică.

¹⁵ Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 2/1920, f. 106.

¹⁶ <http://adt.arcanum.com/>, Ziarul Patria, sept. 1920, nr 192.accesat în 26 Iunie 2022.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Memoria Ethnologica, nr. 72-73, 2019, pag. 24.

și comunism¹⁹.

Pierderea teritorială suferită în 1920 a dus la o mare nemulțumire a românilor. Ciuntirea teritoriului a întrerupt comunicarea pe calea ferată, astfel că, la serbările culturale din Maramureș, care au avut loc în septembrie 1921, Astra a ales să își țină adunarea generală la Sighet, trecând cu trenul printr-o altă țară, pentru a ajunge aici, unde au fost prezenți mulți intelectuali și țărani maramureșeni.

O altă mare schimbare de mentalitate este legată de aplicarea Legii reformei agrare. În ziarul Patria din 9 februarie 1923 este făcută o analiză a stărilor economice din Maramureș, considerat ca un teritoriu devastat, plin de cioate și putregaiuri, unde nu s-au aplicat dispozițiile legii de reîmproprietărire, existând un jaf, un Raubwirtschaft, unde proprietarii terenurilor acaparate pe nedrept le-au arendat pe zeci de ani, iar din lipsa pășunilor aceste terenuri erau folosite ca pășuni, pentru că de zeci de ani au încetat să mai fie păduri, care există doar pe hărțile militare. *“În Borșa văduva Popp Simon avea 15000 jugh. Ca atare, se cere ca guvernul să ia măsuri energice și imediate pentru crearea pășunilor alpine comunale, atât din munții particularilor cât și ai statului. În timpul aplicării reformei agrare a apărut o nouă clasă socială, agronomii, care au avut ca obiect negoțul de speculă, se făceau cumpărături fictive de vite, comunele garantau calitatea de economi a noilor proprietari, care a doua zi le dădeau în arendă. Ca de exemplu în Borșa, unde au fost arendate mii de jugh. Nu au fost trecute în cărțile funciare, alte terenuri au fost declarate în fals ca grădini de legume, dna Popp are în munți 8118 jugh. intravilane. Au fost inventate cariere de piatră, izvoare de ape minerale, depozite de lemn brut, au declarat fals că au împădurit mii de jugh. Înainte de război, că au crescut vite de rasă etc. Dunca Pișta Șpargău din Giulești avea 260 jugh, el fiind fabricant de spirt, furnizor de alimente, secretar pensionat, trebuia să i se aplice art. 9 să i se exproprieze tot, cu excepția a 10 jugh, de fapt i s-au luat 6 jugh”.*

Alte abuzuri date ca exemplu erau cele făcute de Mendelovics Usăr din Vad care avea 670 jugh moșie de munte, i s-au expropriat 55, deși nu a fost agricultor și Scholz, căruia din 280 jugh i s-au expropriat 70, din moșia absenteistei dna Szaplóczai Pal din Dragomirești i-au fost scoase de sub expropriere 300 jugh, printr-o licitație fictivă. Art. 9 nu s-a aplicat nicăiri în Maramureș, mai lipsit de pășune ca orice alt ținut românesc.²⁰

Reforma agrară din 1921, așa cum a fost aplicată în Maramureș, a determinat modificări în structura satelor maramureșene. Au fost expropriate marile domenii nobiliare și unii locuitori au primit pământ, o mică parte a celor îndreptățiți neavând de unde să primească pământ, nefiind teren suficient în Maramureș au fost colonizați în sate din Satu Mare și Banat. A fost nevoie de foarte mulți bani pentru înfăptuirea Reformei agrare, bani care lipseau. În anii 1930-1931, problemele legate de aplicarea reformei puteau fi sintetizate în lipsa personalului calificat să aplice reforma, în restanțele majore în aplicarea acesteia, în lipsa de drumuri din zona Vișeu. Problemele erau legate și de faptul că în Maramureș pădurile și pășunile trebuiau expropriate și banii pentru expropriere și măsurare trebuiau

¹⁹ Ibidem, pag. 34.

²⁰ <http://adt.arcanum.com/>, Ziarul Patria 1923, nr.28, accesat în 26 Iunie 2022.

plătiți de comune, care erau sărace și nu puteau achita taxa de măsurare. Apoi existau păduri și pășuni alpine expropriate despre care nu se știa căror comune aparțin, nu era centralizată exact suprafața expropriată prin sentințele de expropriere, care în cele mai multe cazuri vorbeau despre o suprafață mai mare decât în realitate²¹. În plus, în Maramureș, nu s-a putut forma o rezervă de stat, deoarece suprafața de teren ce putea fi împărțită sătenilor îndreptății era foarte mică, singura rezervă de stat formată era în comuna Botiza, din moșia expropriată de la absenteiștii Schulz și Pollak²². Deoarece majoritatea celor îndreptății nu au primit pământ, s-a decis colonizarea unor locuitori, din zonele montane din Munții Apuseni și Maramureș, în județele de câmpie din vestul țării, Bihor, Satu Mare, Timiș, din Maramureș fiind atestată colonizarea unor locuitori din Ferești în Satu Mare, la Mădăraș, pe fosta moșie a lui Ludovic Károlyi, precum și în Ghereușa, tot pe fosta moșie a lui Ludovic Károlyi, unde au fost colonizați și locuitori din Berbești.²³ Această intervenție în lumea satului maramureșean a însemnat și o schimbare în mentalul colectiv format în secole de evoluție și o ruptură ce acum a început și va continua în perioada interbelică, dar mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu introducerea lumii de care se discuta după Primul Război Mondial. După câteva decenii de presiune, socialismul și comunismul au reușit să se impună definitiv după cel de-al Doilea Război Mondial, cu sprijinul rușilor²⁴.

²¹ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Fond Directoratul IV, Ministerial Cluj, Serviciul Agriculturii, dos. 1/1932, f. 88.

²² Idem, dosar 2/1930, f. 23.

²³ Idem, dosar. 1-1930, f. 15.

²⁴ Raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza Dictaturii Comuniste din România, cunoscut și ca Raportul Tismăneanu, București, 2006.

BIBLIOGRAFIE

Țineghe, Cristina, *Dezmembrarea Maramureșului istoric, decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919-1923)*, Editura Centrul de Studii pentru Resurse Românești, București, 2009.

Țineghe, Cristina, *Maramureșul istoric prin oamenii săi; dr. Găvrilă Iuga: memorii, note, însemnări (1911-1940)*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2013.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 107-109.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 107.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 105-106.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 81.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 5/1920, f. 126-127.

Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, dosar 2/1920, f. 106.

Memoria Ethnologica, nr. 72-73, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2019.

Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Fond Directoratul IV, Ministerial Cluj, Serviciul Agriculturii, dos. 1/1932, f. 88.

<http://adt.arcanum.com/>, Ziarul Patria, sept. 1920, nr. 192, accesat în 26 Iunie 2022.

<http://adt.arcanum.com/>, Ziarul Patria, 1923, nr. 28, accesat în 26 Iunie 2022.